

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Filosofijos katedra

Vijolė Valinskaitė
Filosofijos doktorantūros II kursas

Husserlio transcendentalinė estetika: laikiškumo ir erdviškumo santykis gyvenamo kūno kontekste

Darbo vadovas: doc. dr. Arūnas Mickevičius
Recenzentas: doc. dr. Mintautas Gutauskas

Vilnius 2016

Temos aktualumas ir metodas

- Dažniausiai Husserlio pateiktos laikiškumo ir erdviškumo koncepcijos yra nagrinėjamos atsietai viena nuo kitos. Tokių tyrimų pobūdį sąlygoja paties Husserlio palikimas: laikiškumo ir erdviškumo sampratoms yra skirti ištiesi veikalai (*Vidinės laiko sąmonės fenomenologijos paskaitos, Daiktas ir erdvė*), o jų santykio analizė pateikiama retai (daugiau apie šį santykį rašoma *Pasyviose sintezėse*, bet pats veikalas nėra skirtas išimtinai jam). Taigi tyrimų, kuriuose būtų pateikta detali laikiškumo ir erdviškumo santykio analizė, nėra daug.
- Summa (2014), pritardama žemiau pateiktai antrajai pozicijai, pažymi, kad laikiškumo ir erdviškumo santykis Husserlio fenomenologijoje yra interpretuojamas dvejopai:
  - nurodant į erdviškumą yra išvengiama grynai formalaus laikiškumo supratimo^{1}. Šią poziciją patvirtina paties Husserlio pateikta analizė (Husserl 2001).
  - laikiškumo ir erdviškumo kooriginalumas yra neatsiejamas nuo *kinestezių*, taigi ir nuo gyvenamo kūno^{2}. Šią poziciją pagrindžia tai, kas yra implikuota Husserlio tekstuose, bet ne jo paties eksplikuota.
- Pritariant Summa pozicijai, teigiama, kad laikiškumo ir erdviškumo santykis ne tik nurodo į gyvenamo kūno sampratą, bet tik dėka jos gali būti pilnai eksplikuotas. Be to, klausiamo, ar nėra taip, kad svarstant laikiškumo ir erdviškumo santykį kartu su gyvenamo kūno samprata keičiasi ir Husserlio aprašytas sąmonės pasyvumo ir aktyvumo santykis?

{1} Richir, M. 2006. *Fragments phénoménologiques sur le temps et l'espace*. Paris: Million.

{2} Welton, D. 2002. *Zur Räumlichkeit des Bewusstseins*. In *Die erscheinende Welt. Festschrift für Klaus Held*, ed. Heinrich Hüni and Peter Trawny, 623–649. Berlin: Duncker & Humblot.

Tezės

1. Husserlio pateiktose laikiškumo ir erdviškumo santykio analizėse jau yra implikuota gyvenamo kūno samprata.
2. Fizinių objektų kaip laikinių ir erdvinių konstitucija dėka *kinestezių* leidžia pagrįsti laikiškumo ir erdviškumo santykį kaip priklausantį nuo gyvenamo kūno.
3. Taip suprantamas laikiškumo ir erdviškumo santykis leidžia suabejoti pamatinio sąmonės lygmens pasyvumu.

Laikiška ir erdviška intencionalaus objekto duotis: nuoroda į gyvenama kūną

Analogija tarp laikiškumo ir erdviškumo formos duoties išoriniame suvokime:

- Ir laikiška, ir erdviška objekto forma yra duota ne intuityviai iš karto, bet perspektyviškai (Husserl 2001: 582).
- „Atitinkamai absoliučiai dabarčiai kaip nuliniam laikinės orientacijos taškui yra absoliutus Čia kaip nulinis erdvinės orientacijos taškas. Kiekvienas išorinis suvokimas nešiojasi su savimi erdvinį Dabar ir jame absoliutų nulinį Čia tašką“ (Husserl 2001: 584).

Jau laikiškumo ir erdviškumo formos duoties aprašyme yra implikuota gyvenamo kūno samprata, kuria remiantis abiejų formų santykis gali būtų pagrįstas kitaip nei tik nurodant tarp jų esančią analogiją.

Gyvenamas kūnas

- Kūnas kaip *Leib* ir *Körper*
- Gyvenamas kūnas - vienintelis fizinis objektas, betarpiškai ir spontaniškai judantis.
- „Aš galiu“ dėsnis.

Pasyvumo ir aktyvumo santykio persvarstymas

- *Pasyviose sintezėse* (Husserl 2001) objektų duotis pamatiniame sąmonės lygmenyje yra apibrėžiama pasyvumu, neigiant aktyvų sąmonės įsikišimą. Tame pačiame veikale Husserlis pažymi, kad išoriniame suvokime (kuris iš dalies ir atitinka pamatinį sąmonės lygmenį) objekto duotis visada yra daugiau nei tik kūniška duotis. Ji visada jau yra ir numatymas. Vadinasi, aprašydamas išorinį suvokimą Husserlis išskiria protenciją kaip atliekančią ypatingą funkciją suvokiant kūniškus objektus. Keliamas klausimas, ar to nenulemia pagrindinių objekto duoties formų (laikiškumo ir erdviškumo) sąsaja su gyvenamu kūnu? Ir jei nulemia, ar tuomet iš tikrųjų objektų duotį pamatiniame sąmonės lygmenyje vis dar galima apibrėžti pasyvumu?
- S. Gallagheris ir D. Zahavi, nagrinėdami Husserlio laikinės sąmonės sampratą iš „enaktyvaus suvokimo“ (*enactive perception*) perspektyvos, teigia, kad jau protencijos samprata nurodo į aktyvią sąmonės veiklą, todėl net ir pamatiniame lygmenyje sąmonė negali būti apibrėžta tik pasyvumu.

Literatūros sąrašas

- Casey, E. S. 1997. The fate of place. A philosophical history. Berkley/Los Angeles: University of California Press.
- De Warren, N. 2009. Husserl and the promise of time: Subjectivity in transcendental phenomenology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gallagher, S., Zahavi, D. 2014. "Primal Impression and Enactive Perception", in *Subjective Time: The Philosophy, Psychology, and Neuroscience of Temporality*: 83-99.
- Husserl, E. 1989. Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy: Second Book. London: Kluwer Academic.
- Husserl, Edmund. 2001. Analyses Concerning Active and Passive Synthesis. Lectures on Transcendental Logic. Dordrecht/ Boston/London: Kluwer.
- Summa, M. 2014. Spatio-temporal Intertwining. Husserl's Transcendental Aesthetic. New York/Dordrecht/London: Springer.
- Zahavi, D. 2003. Husserl's Phenomenology. Stanford: Stanford University Press.